

ARHIMANDRITUL SOFRONIE (SAHAROV)

CORESPONDENȚA CU PROTOIEREUL GHEORGHE FLOROVSKI

*Traducere din limba rusă de
Ierom. Rafail (Noica)*

*Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului*

IRINEU

Arhiepiscopul Alba-Iuliei

**Editura Accent Print
Suceava, 2016**

Înainte cuvântare	5
--------------------------------	----------

SCRISORI

Scrisoarea 1-a	13
-----------------------------	-----------

Despre „stenoza” inimii și „scleroza” minții. Dorința legăturilor frătești. Despre greutățile publicației „vestnik” [„vestitorul”]. Apusul prea puțin înțelege biserică pravoslavnică. Despre traducerea articolului profesorului s. V. Troițki.

Scrisoarea a 2-a	15
-------------------------------	-----------

Despre publicarea cărții „Starețul Siluan” în limba engleză în Anglia și America. Cererea către părintele Gheorghe să colaboreze și să recomande cartea. Denumirea în engleză a cărții: „Man of Great Love”.

Răspunsul întâi.....	17
-----------------------------	-----------

Gata de a ajuta cu recomandarea cărții. Despre cursuri și numirea la Harvard.

Răspunsul al 2-lea	18
---------------------------------	-----------

Refuzul editurii. Despre cursuri.

Scrisoarea a 3-a	20
-------------------------------	-----------

Impresii despre Anglia. „Mitul” s'a risipit. Despre neașteptata deschidere a englezilor. Despre cum caută ei pe Dumnezeu. Despre publicarea cărții „Starețul Siluan” în Anglia și reacțiile față de ea. Răspunsul omenirii la rugăciunea Cuviosului Siluan. Despre oboseala.

Scrisoare de răspuns	22
-----------------------------------	-----------

Despre succesul publicării cărții „Starețul Siluan”. Despre mentalitatea „materialistă” americană. Despre interesele lor duhovnicești. „Deschiderea Americanilor”. Orthodoxia în America. Grupuri, dezbinări, intrigi. Invitațiile de a vorbi des-

pre Dreapta Slăvire. Biserica Orthodoxă în SUA. Smintelile dezbinărilor, teatralismele. Delăsarea tineretului.

Scrisoarea a 4-a 25

Săvârșitul lui Vladimir Nikolaevici Losski. Tot despre dânsul ca theolog. Losski despre Cuviosul Siluan. Legătura dintre dogme și duhovnicie. În învățătura Starețului se află toată tradiția ortodoxă.

Scrisoarea a 5-a 27

Rugămîntea de a scrie „înainte-cuvântarea” ediției engleze a cărții „Starețul Siluan”. Universalismul lui Hristos la Starețul Siluan. Despre lucrarea universală a Orthodoxiei. Ecouri din Serbia privind carteia și traducerile ei în alte limbi.

Scrisoare de răspuns 29

Moartea lui V. N. Losski – o tristă pierdere. Învoirea de a scrie înnainte-cuvântarea. Părintele Gheorghe și Starețul Siluan.

Scrisoarea a 6-a 30

Recunoștință pentru dispoziția de a scrie înnainte-cuvântarea. Cererea de a semnala greșelile duhovnicești-theologice în carteia „Starețul Siluan”. Cuviosul Siluan despre cititul ziarelor.

Scrisoare de răspuns 31

Despre pogorârea lui Hristos în iad – în theologiile răsăriteană și apuseană. Crucea însingurării. Despre indiferența ortodocșilor față de theology. De la „păstorii” se cere nu „mărturie despre adevar”, ci săvârșirea slujbelor. Neorthodocșii au mai mult interes față de theology.

Scrisoarea a 7-a 34

Despre articolul său „Unimea Bisericii”. Pierderea identităților și diferențelor în dogmatică. Urmările primatului „esenței”: materialism în gnoseologie, papism și ex opere operatum în ecclaziologie, juridism în soteriologie. Urmările primatului

„persoanei”: protestantism în ecclaziologie, existentialism în filozofie. Omul îndumnezeit – deopotrivă cu Dumnezeu (după Sf. Maxim Mărturisitorul). „Dumnezeul personal” drept identitatea obiectivității și personalismului.

Scrisoarea a 8-a 37

Crucea însingurării. Viața ca lucrare și cunoaștere de sine. Despre abaterea catholicilor. Despre întoarcerea unui oarecare catholic. Dezechilibrul în viziunea dogmatică se răsfrânge și în viața reală. Cum se poate înțelege pogorârea lui Hristos în iad. Despre deșertarea Logosului.

Scrisoarea a 9-a 42

Actualitatea articolului părintelui G. Florovski „Problematica reunirii creștinismului” (1933). Despre comunicarea ținută în amintirea lui V. N. Losski: dogmele Bisericii sănt expresia „realităților” vieții duhovnicești. Despre triadologia protoiereului S. Bulgakov și dialectica idealismului german.

Scrisoarea a 10-a 45

Urări de Paști. Despre carteia lui V. N. Losski, „Theologia mystică” – articolul părintelui Gheorghe Florovski de mult o „luase înainte” ideilor ei.

Scrisoare de răspuns 46

Articolul „Facerea și făptura” a fost redus la tacere datorită criticiilor sofianismului. Despre dezacordul cu hristologia și soteriologia lui V. N. Losski.

Scrisoarea a 11-a 49

Despre scrisoarea mitropolitului Nikolai. Despre boli-dureri. Despre vizita reprezentanților Patriarhiei Moscovei. Despre începutul lucrărilor theologice în Rusia. Despre ecclaziologia lui V. N. Losski. Despre greutățile exprimării adevarului priind Ființa Dumnezeiască. Unimea prin petrecerea în poruncile lui Hristos. Liturghia și „sfâșierea” conștiinței.

Scrisoare de răspuns nr. 1	53	Scrisoarea a 14-a	73
<i>Despre întruparea lui Dumnezeu. Îndumnezeirea firii omului în Hristos se deosebește de îndumnezeirea oamenilor. Despre antinomia dogmelor: nu există antinomie pentru Logosul Dumnezeiesc, și în contemplare. Despre theology romană: este primejdios a generaliza ideea <i>filio que</i> – nu este ideea centrală a Romei, este primejdia deducțiilor logice în analiza theologică. Theologia începe cu întruparea lui Dumnezeu. Despre „rătăcirea” în lume: despre „naiv” și despre „demonsim”.</i>		<i>Despre călătoria în Rusia. Despredezorientarea și dezinformarea rușilor. Despre formarea cadrelor academice. Despre „restaurație” și frica de nouăți. Despre rugăciunea înflăcrată și slaba theology. Despre plânsul unei oarecarri femei. Ce anume este iadul. Conflictul credinței cu necredința. Cum este cu puțină contactul cu Apusul fără compromisuri.</i>	
Scrisoare de răspuns nr. 2	58	Scrisoare de răspuns	80
<i>Despre înainte-cuvântarea scrisă. Despre decăderea monahismului la Athos. Despre uitarea scrierilor Sfinților Părinți. Despre indiferența seminariștilor față de carteau lui V. N. Losski. Cum să-ți însușești gândirea Sfinților Părinți. Despre stingerea „culturii theologice”. Pentru misiunea istorică trebuie „cultură”: nu doar sfîrșenie, ci și înțelepciune.</i>		<i>Gânduri despre Rusia. În Apus nu este mai bine: nici credință, nici theology. Despre „restaurația” care dă iluzia unei bu-naștări. Despre frica renașterii tradiției Sfinților Părinți. Despre planurile sale academice curente.</i>	
Scrisoarea a 12-a	62	Scrisoarea a 15-a	82
<i>Despre graba de a tipări carteau Starețului Siluan câtă vreme mai sânt în viață alți martori. Despre vederea Starețului Siluan în slavă. Frica de a greși. Întruparea lui Dumnezeu – întrupare ipostatică. Omul-Hristos drept pildă obligatorie. Hristologia deosebirii radicale face imposibilă o antropologie creștină. Hristos S'a ferit de „îndumnezeirea de sine”. Despre cuvintele de instituire. Cearta cu Dumnezeu: va judeca Fiul-Omul, iar nu Tatăl-Dumnezeu. Viața vecinică – nu o înaintare, ci plinătatea Dumnezeiești vieții. Despre neajunsul culturii theologice.</i>		<i>Despre recenziile cărții „Starețul Siluan” în publicațiile bisericesti din Anglia. Cerere de a scrie un articol despre Starețul Siluan. Despre theology ca o compilație, și nu ca expresia unei experiențe reale, dogmatice și ascetice.</i>	
Scrisoarea a 13-a	70	Scrisoare de răspuns	85
<i>Invitație de a vizita biserică din S^e Geneviève-des-Bois.</i>		<i>Orthodoxia în America se „sufocă”. Parohiile sănătăniște colonii naționale. Despre pasivitatea clerului. Înstrăinarea de la viața duhovnicească.</i>	
Scrisoare de răspuns	72	Scrisoarea a 16-a	87
<i>Despre înaltul nivel theologic la catholici. Despre „înapoierea” ortodocșilor și pricinile ei.</i>		<i>Despre călătoria ce urmează. Rugămintea de a scrie un articol despre Starețul Siluan. Despre planuri de a mai scrie încă. Recenzii la carte în presa engleză. Despre sfîrșenie și geniu.</i>	
Scrisoare de răspuns	89	Scrisoare de răspuns	91
		<i>Despre succesul cărții „Starețul Siluan” în America. Despre planurile curente. Despre activitatea în universitate.</i>	
Scrisoarea a 17-a		<i>Despre mutarea în Anglia. Despre organizarea vieții de zi cu zi. Greutăți din pricina lipsei de timp pentru a reuși toate. Despre lucrările în curs.</i>	

Scrisoare de răspuns 96

*Sprijinire pentru începuturi. Despre distribuirea cărții Stare-
țului în America. Despre lucrările curente.*

Scrisoarea a 18-a 98

Ostilitatea față de mănăstire în mediile bisericești. Despre ierarhie în Biserică. Degradarea ierarhiei întrу „relații de clasă”. Despotismul episcopilor – rezultatul scăderii nivelului theologic. Orice rânduială pământească se poate primejdui a fi prost înțeleasă. Despre autoritatea exterioară.

Scrisoare de răspuns 101

Despre planurile sale în Anglia. Despre evenimentele Bostonului orthodox. Pr. Gheorghe se ține și el mai departe de „înaltele locuri” bisericești.

Scrisoarea a 19-a 104

Despre noua viață în mănăstire. Despre groaza-uimirea în fața tainei Ființei Dumnezeiești. Neapărat va trebui să trecem prin încercări pentru Împărație. A împărați înseamnă a îmbrățișa în duh întreaga zidire.

A N E X Ă

Scrisori ale părintelui Gheorghe Florovski 109

Scrisoarea 1..... 109

Impresii despre India. Teren de misiune, deocamdată în mâinile protestanților. Despre monofiziți. Despre magie.

Scrisoarea a 2-a 110

Despre planurile sale în Anglia. Despre evenimentele Bostonului orthodox. Pr. Gheorghe se ține și el departe de „înaltele locuri” bisericești.

Scrisoarea 1-a

Despre „stenoza” inimii și „scleroza” minții. Dorința legăturilor frătești. Despre greutățile publicației „Vestnik” [„Vestitorul”]. Apusul prea puțin înțeles Biserica Pravoslavnică. Despre traducerea articolului profesorului S. V. Troițki.

16 Martie 1954

Dragă părinte Gheorghe!

Scrisoarea voastră *air lettre*¹ din 26 Decembrie anul trecut² am primit-o cu mare întârziere. (Fusese trimisă, nu știu de ce, la *rue Pétel*, deși niciodată nu am locuit acolo. Cine v'a dat acea adresă?)

Și iată, și eu vă răspund cu încă mai multă întârziere. Lunile ce au trecut nu m'am simțit deloc bine. Dar nici acum încă nu m'am înzdrăvenit. Puterile îmi scad. Oricât de ciudat ar părea, simt semnele bătrâneții și ale ramolirii.

Nu demult v'au fost trimise numerele „Vestnikului” nostru care nu le-ați primit. Așteptam ieșirea de sub tipar a ultimului, nr. 17, pentru a le trimite pe toate împreună. „Vest-

¹ Engl.-fr.: *par avion*.

² Această scrisoare este răspuns cerinței părintelui Gheorghe din scrisoarea sa din 26 Decembrie 1953 din New York: „Dragă părinte Sofronie, urări de praznic. Καλὰ Χριστούγεννα καὶ εὐτυχὲς τὸν Νέον ἔτος [Crăciun fericit și An Nou cu bucurie]. Părintele Vasili Krivoșein mi-a amintit de «Vestnikul» vostru, legat de articolul său despre Sf. Simeon. Eu nu am nr. 12, nici ultimul – 13. De veți putea, trimiteți-mi nr. 12 și următoarele. Nu v'am trimis «Quarterly» ale noastre deoarece nu eram sigur că vă interesează ediția engleză. Acolo am adăugit remarcă vălădicăi Nikolai al Ohridei privind cartea voastră. Dacă doriți, vă pot trimite numerele apărute. Nu amânați trimiterea revistei «Vestnik» (am numerele 1-11 inclusiv). Μετ' ὄγκης. G. Florovski”.

nikul” vă a fost trimis regulat dintru început, dar deoarece nu am primit nici un răspuns, deoarece nu am primit **niciodată** publicația Academiei voastre, nu știam dacă ați devenit și dumneavoastră „kathar”, asemenea „Soboarelor” Mitropolitului Anastasie¹. Iertați că vă mărturisesc atât de deschis gândurile noastre. Dar, ca să vă spun adevărat, mai niciodată nu vă am socotit în termeni de o asemenea „stenoză”² a inimii, nici de o asemenea „scleroză” a minții. Iar acum, primind scrisoarea dumneavoastră, am văzut prin ea că nădejdile noastre nu fuseseră neîntemeiate. Slavă Domnului.

Personal, tare aş dori ca şi de acum înainte, şi „pentru totdeauna şi în chip serios”, între noi să fie bune legături frăteşti. Trimiteti-ne, vă rog, publicația voastră, şi chiar şi publicațiile, care foarte mult ne interesează. De este cu puțină, trimiteţi cel puțin două exemplare: unul pe adresa mea, celălalt pe adresa Exarhatului.

„Vestnikul” nostru îl publicăm cu uriașe greutăți, datorită extremei săracii. Publicația, de departe nu se cumpără în întregime. Avem un deficit destul de mare. Îmi pare rău de aceasta, pentru că aş dori să văd „Vestnikul” mult mai bogat în conținut. Cu atât mai mult cu cât, în vremea de acum, Biserica noastră este prea puțin reprezentată în Apus prin cuvânt tipărit. Mi-e rușine că în fața unei mulțimi de publicații apusene, cu un aspect exterior deosebit, şi adesea şi cu o adevărată valoare științifică, noi nu putem publica decât un număr

¹ Anastasie (Gribanovski), mitropolit, întâistăătorul Sinodului Arhiepiscopiei Bisericii Ruse în Afara Granitelor între 1936-1964, a cărui politică bisericăescă se deosebea prin neîmpăcarea cu Patriarhatul Moscovei. Epitetul de *kathar* (gr. „pur”), adresat puțin ironic părintelui Florovski, desemnează un oarecare zelotism bisericesc cu care Părintele Sofronie a avut mult de furcă în viața sa de exilat în Apus, dar și la Muntele Athos.

² Adică îngustime, limitare (din gr. στενός – îngust, strâmt, limitat).

atât de mic de exemplare cu un atât de limită cuprins.

În numerele 11 și 12 se află traducerea în franceză a articolului lui S. V. Troitki. Traducerea fusese publicată înainte să o fi putut verifica. Din păcate el a fost atât de nemulțumit încât a trebuit să refacem traducerea, și am și publicat-o într-un extras separat. Nu vă trimitem extrasul, deoarece puteți obține articolul în rusă, adică originalul, iar din extrase nu ne-au rămas decât 16 sau 18 exemplare.

Cerând de la Dumnezeu toată binecuvântarea asupra trudelor voastre, bucurându-mă de fiecare succes pe care îl aveți, din tot sufletul vă trimitem cele mai bune doriri.

Rugăti-vă pentru mine.

Domnul să vă păzească.

Nevrednic arhimandrit Sofronie

Scrisoarea a 2-a

Despre publicarea cărții „Starețul Siluan” în limba engleză în Anglia și America. Cererea către părintele Gheorghe să colaboreze și să recomande carte. Denumirea în engleză a cărții: „Man of Great Love”.

Sainte-Geneviève-des-Bois
20 Mai 1957

Iubite, mult prețuite părinte Gheorghe!

Îmi îngădui să vă împovărez cu arzânda mea cerință de a colabora cu mine la o lucrare de mare însemnatate. Vorba este despre carte Starețul Siluan, pe care am scris-o deja acum mulți ani, care în tot acest răstimp a fost tradusă de diferite persoane în mai multe limbi: franceză, sârbă, germană, olan-

deză și, în sfârșit, engleză, dar în niciuna dintre ele nu a fost încă publicată, în parte pentru că nu m'am hotărât să-mi asum eforturile impuse de această lucrare. Dar iată că acum cartea a fost dată unei edituri engleze, Faber and Faber (London), și de curând am primit de la ei un răspuns pozitiv dar încă nu final. Ei șovăie cu privire la latura comercială a acestei investiții; neștiind dinainte ce tiraj este cu puțință și câtă cerere poate avea cartea, și pentru a se asigura în această privință, s'au adresat unei edituri americane, Yale University Press, propunându-le o împreună-publicare a cărții pentru America și Anglia. Așadar, dacă Yale University Press nu refuză colaborarea, cartea va fi publicată.

Legat de aceasta, m'am hotărât să vă rog cu stăruință să faceți tot ce puteți din partea voastră ca *Yale University Press* să accepte cartea. Glasul dumneavoastră va avea o însemnatate hotărâtoare. Cum să o faceți, nu mie mi se cade a vă sfătu. Însă având în vedere numărul mare de ecouri dintre cele mai favorabile din partea multora care trăiesc în America și care și-au exprimat dorința de a vedea cartea apărută în engleză, cred că, pe lângă vrednicia (sau nevrednicia) ei teologică sau ascetică, puteți asigura *Yale University Press* că această carte va avea o suficient de mare cerere.

Versiunea engleză, ca mărime, are doar 80.000 de caractere, față de 180 000 ale versiunii originale. Cele mai multe prescurtări sănt cu precădere în prima parte. Cred că au fost făcute și niște îndreptări stilistice, au fost eliminate multe repetiții și expresii stângace din original ș.a.m.d. (vorbesc de prima parte scrisă de mine). O traducere integrală, pe lângă acestea, ar fi fost prea voluminoasă pentru un cititor american.

Având mari nădejdi că veți susține publicarea scierilor și vieții Starețului Siluan, pe care l-ați cunoscut și personal

când ați vizitat Athosul, îndrăznesc să vă comunic adresa editorului, titlul cărții în engleză, numele traducătoarei (binecunoscută în Anglia, deoarece a tradus foarte mult din rusă, între altele *Anna Karenina* și *Război și pace* ale lui Tolstoi, orthodoxă deja de mulți ani):

„*A Man of Great Love*”

Editor: Eugene Davidson

New Haven – Connecticut

Trad. de D-na R. Edmonds

Omul marii iubiri – sub acest titlu scriseșe episcopul Nikolai (Velimirovici), mutat la Domnul, un necrolog pentru Stareț în jurnalul său misionar.

Primiți expresia sincerei mele dăruiri și dragoste în Hristos, împreună cu recunoștința mea.

Nevrednic arhimandrit Sofronie

Răspunsul întâi

Gata de a ajuta cu recomandarea cărții. Despre cursuri și numirea la Harvard.

Cambridge (Massachusetts, SUA)

18 iulie 1957

Dragă părinte Sofronie!

Am primit scrisoarea voastră. Voi încerca să fac tot ce se poate. Eu nu am legătură directă cu *Yale University Press*, dar am scris unuia dintre profesorii influenți de la Yale, preocupat de Istoria Răsăritului Orthodox, cu cererea de a lămuri chestiunea și recomandând cu căldură publicarea. Nădăduiesc să primesc răspuns (și sfatul lui) în următoarele zile. Voi fi la New Haven în iulie și, de va fi nevoie, îl voi putea con-